

INDELING

Voor de lessen hebben we de strip in vier delen opgedeeld.

1

De ontvoering
(pagina 1-13)

2

De stad en de plantages
(pagina 14-31)

3

**Met Stedman op militaire missie
Slavernij op Curaçao**
(pagina 32-59)

4

Naar Nederland
(pagina 60-64)

INGREDIËNTEN

In de lesbeschrijvingen vindt u bij ieder deel verschillende ingrediënten waarmee u een les kunt samenstellen. Laat de leerlingen zo mogelijk thuis (deze delen van) de strip lezen. Dan is er in de les zelf voldoende tijd voor klassengesprekken en het maken en nabespreken van de werkbladen.

VMBO - HAVO/VWO

De suggesties zijn geschreven voor de tweede klassen van het vmbo maar met enige aanpassing ook te benutten voor havo/vwo.

HAVO/VWO

Onder dit kopje staan extra lesideeën voor havo/vwo, die wellicht ook geschikt zijn voor klassen 3 van vmbo.

TOETS

Onder het kopje DOCENTEN op de website vindt u KENNISTOETSEN voor vmbo en havo.

Tip:

Tijdens de lessen kunt u op het digibord bijpassende beelden tonen, bijvoorbeeld een van de aanvullende bronnen op de website (onder het kopje 'Bronnen'), beelden van Google Maps of illustraties van de website slavenhaler.nl/Is dit waar gebeurd? (met muziekfragmenten).

**Drama en
Maatschappijleer****Drama:**

Als de leerlingen ook dramalessen krijgen, wil de dramadocent wellicht helpen met het inoefenen van de dialogen op de werkbladen 6, 7, 8 en 12. De leerlingen kunnen hun rollenspel dan in uw les opvoeren voor hun klasgenoten.

Maatschappijleer:

Het onderwerp slavernij nodigt uit om een verband te leggen met hedendaagse vormen van uitbuiting. In deel 4 van de handleiding staan op pagina 8 enkele suggesties voor lessen maatschappijleer, onder het kopje 'Moderne slavernij'.

Inhoud

1. Educatie over slavernij
2. De strip als educatief middel
3. De historische bronnen
4. De leerdoelen

1.**EDUCATIE OVER SLAVERNIJ**

In de meeste geschiedenismethoden wordt het onderwerp slavernij behandeld in de tweede klas.

Deze strip en het lesmateriaal kunt u gebruiken als aanvulling op de informatie in uw geschiedenismethode of als vervanging daarvan; de strip vertelt het 'andere' verhaal over de slavernij. Het perspectief is dat van de tot slaaf gemaakte hoofdpersoon Quaco. Leerlingen ervaren zo op een indringende manier wat het betekent om je vrijheid en je familie te verliezen.

De inlevingsopdrachten bij de lessen stimuleren de leerlingen om zich te verplaatsen in de historische werkelijkheid van macht en onmacht, winstbejag, wreedheid, onderdrukking en natuurlijk ook verzet.

De bijlage bevat achtergrondinformatie en bronnen over de trans-Atlantische slavenhandel (met overzichtskaarten) en slavernij in 'de West', een tijdlijn over de geschiedenis van de slavernij en de erfenissen van slavernij. Met deze bijlage wordt het stripverhaal in een historische context geplaatst.

Bij de lessen en activiteiten is er veel ruimte voor samenwerking, reflectie en discussie.

Met de kennistoets (zie onder KENNIS-TOETSEN op de website) kunt u controleren of leerlingen de historische feiten daadwerkelijk kennen.

2.

DE STRIP ALS EDUCATIEF MIDDEL

In 2003 publiceerde Eric Heuvel in samenwerking met de Anne Frank Stichting zijn eerste educatieve historische strip, *De Ontdekking*, over de Tweede Wereldoorlog. Dat was een enorm succes. Daarna volgde een strip over de Holocaust (*De Zoektocht*, 2007) en een strip over Nederlands-Indië tijdens de Tweede Wereldoorlog (*De Terugkeer*, 2010). Het belangrijkste voordeel van een beeldverhaal is dat minder grage lezers en meer visueel ingestelde leerlingen de informatie gemakkelijk tot zich nemen. Ook leerlingen die een hekel hebben aan feitjes leren lezen de strip geboeid en geconcentreerd. Doordat leerlingen beeld en tekst tegelijkertijd zien, nemen ze als vanzelf de informatie op. Dat bleek ook tijdens het uitproberen in de klas van de strip *Quaco*. Bijzonder is dat leerlingen de geschiedenis van slavernij in deze strip meebelevden vanuit het perspectief van een tot slaaf gemaakte.

Het verhaal over *Quaco* boeide de leerlingen, ondanks de zwaarte van de thematiek, zo bleek tijdens het testen op zeven scholen.

Kennis

Tijdens het lezen van het stripverhaal en de bijlage krijgen de leerlingen veel feitelijke informatie over het systeem van de trans-Atlantische slavenhandel, de slavenij en de praktijk van de plantage-economie in 'de West'

Historische vaardigheden

Door het bestuderen van de originele bronnen in de bijlage krijgen de leerlingen zicht op diverse historische feiten die in de strip verwerkt zijn. Zo kunnen ze deze historische gebeurtenissen onderscheiden van de fictie die nodig was om een spannend verhaal op te bouwen.

Empathie, inleving, historisch besef

Een persoonlijk verhaal nodigt uit tot inleving, identificatie en empathie, waardoor niet alleen feiten maar ook de bijbehorende emoties dichtbij komen. De twaalf werkbladen stimuleren leerlingen zich te verplaatsen in de verschillende verhaalpersonages. Zo krijgen ze een beter inzicht in de historische context, de keuzes die de personages konden maken en de dilemma's die daarbij een rol speelden.

3. HISTORISCHE BRONNEN

Ineke Mok heeft het levensverhaal van Quaco gereconstrueerd op basis van historische bronnen. John Gabriël Stedman noemt Quaco regelmatig in zijn dagboeken en in zijn boek over Suriname. Op basis van die vermeldingen deed Mok uitgebreid archiefonderzoek. Ze vond Quaco ook terug in Nederlandse archieven, . Hij heeft in Zutphen en in Bergen op Zoom onderwijs gevolgd en kon dus daadwerkelijk lezen en schrijven. Bijzonder is dat Quaco heeft geleefd op verschillende continenten: achtereenvolgens in West-Afrika, in Suriname, in Nederland en Nederlands-Indië. Hierdoor krijgen leerlingen in één verhaal zicht op de relaties die destijds tussen die landen en Nederland bestonden.

De invulling van het 'alledaagse' leven en de wijze waarop Quaco dat ervaren kan hebben, is gebaseerd op nader onderzoek naar het leven van slaven in de toenmalige kolonie Suriname en in Nederland. Stedman, de plantage-eigenaren, de verzetshelden, de militairen en enkele slaven zoals Joanna, Olijf, Coffie en Jan Mulat hebben echt bestaan en dragen hun correcte naam. Ook de weergaven van de stad Paramaribo en het dagelijks leven op de plantages in het district Commewijne zijn gebaseerd op historische bronnen.

Om een boeiend verhaal te kunnen maken heeft Ineke Mok personen als Afua en Jacob Kórsou bedacht, maar ook hun leven speelt zich af tegen de achtergrond van bekende historische feiten. Quaco's broer heeft bestaan: Stedman schrijft in zijn boek dat Quaco hem vertelde hoe hij samen met twee broertjes ontvoerd werd. Hun echte namen zijn niet bekend.

Bronnenonderzoek als verdieping

Misschien zijn er leerlingen die het interessant vinden om uit te zoeken of de weergave van de plantages, het leven van Joanna en Stedman, de gang van zaken op de slavenschepen of de ervaringen van een zwarte jongen in Nederland kloppen met bronnen die ze zelf kunnen vinden op internet. Verwijs hen bijvoorbeeld naar de websites:

- slavevoyages.org
- slavernijenjij.nl
- slavenhaler.nl
- eenigheid.slavenhandelmcc.nl
- delpher.nl

4.

DE LEERDOELEN

A. VOOR HET VAK GESCHIEDENIS

De definitie van slavernij

De leerlingen

- kunnen het begrip slavernij omschrijven door kenmerken te geven: een slaaf is een persoon die gevangen is genomen met het doel gratis werk te verrichten voor de eigenaar. Iemand kan ook in slavernij geboren worden. De slavenhandelaren en slaveneigenaren gebruiken psychisch en fysiek geweld.
- weten dat slavernij botst met de mensenrechten.

Plaatsen en perioden

Leerlingen

- kunnen benoemen en op de kaart aanwijzen welke gebieden Nederland of de Republiek der Zeven Verenigde Provinciën tot haar grondgebied rekende en gekoloniseerd had in 'de West': Suriname, de Nederlandse Antillen en het huidige Guyana.
- kunnen op de kaart de westkust van Afrika aanwijzen.
- kunnen tenminste drie landen noemen, die nu in deze streken liggen.
- kunnen op een tijdlijn het begin en het einde van de Nederlandse betrokkenheid bij de slavernij duidelijk maken.
- kunnen het jaartal noemen waarop Nederland de slavernij afschafte

havo/vwo

Leerlingen

- kunnen duidelijk maken dat ook na de afschaffing van de slavernij de slavenhandel doorging (niet vanuit Afrika – hoewel er illegaal nog steeds slavenschepen vertrokken – maar wel tussen de koloniën in 'de West').
- kunnen drie andere Europese landen noemen die betrokken waren bij de slavenhandel en deze op de kaart aanwijzen. (Portugal, Engeland, Frankrijk, Spanje, de Verenigde Staten, Denemarken).

Omvang van de trans-Atlantische slavenhandel

Leerlingen

- kunnen benoemen hoeveel Afrikanen tijdens de trans-Atlantische slavenhandel naar schatting zijn gedeporteerd en wat het aandeel daarin van Nederland was.
- kunnen beredeneren dat deze cijfers niets zeggen over de omvang van de slavernij: er werden kinderen in slavernij geboren en ook hun nakomelingen groeiden op in slavernij. Dat ging generaties lang zo door.
- kunnen drie manieren noemen waarop mensen tot slaaf werden gemaakt: ontvoering/roof, door de eigen familie verkocht uit armoede, krijgsgevangen gemaakt, als eerbetoon of belasting gegeven aan een bestuurder of vorst, geboren in slavernij.

Handel

Leerlingen

- weten waar de afkortingen WIC en MCC voor staan.
- kunnen de volgende plaatsen en landen aanwijzen op de kaart: Fort Elmina, Loango, Angola, St. Eustatius, Willemstad, Paramaribo en de Nederlandse havens Amsterdam, Oudenschild / Texel, Rotterdam, Middelburg en Vlissingen,.
- kunnen drie ruilproducten herkennen uit de tekeningen en deze benoemen: buskruit, textiel, metaal, sterke drank, wapens, goud, mensen, ivoor.
- kunnen het begrip driehoekshandel uitleggen aan de hand van de kaart waarop de trans-Atlantische slavenhandel in beeld is gebracht.
- kunnen drie producten noemen die uit 'de West' naar Nederland werden geëxporteerd.

havo/vwo

Leerlingen

- kunnen duidelijk maken dat de meeste bronnen over slavernij slechts het perspectief van de handelaren en plantage-eigenaren weergeven.

Deportatie

Leerlingen

- kunnen het begrip trans-Atlantische slavenhandel verklaren en beschrijven.

havo/vwo

Leerlingen

- kunnen beschrijven wat die deportatie betekende voor iemand persoonlijk en voor een familie of dorp.
- kunnen drie ingrijpende gevolgen noemen van het leven in diaspora voor de slaven uit Afrika.
- kunnen in woord of beeld duidelijk maken hoe mannen, vrouwen en kinderen aan boord van een slavenschip eraan toe waren.
- kunnen voorbeelden geven van verzet tijdens de deportatie: eten weigeren, overboord springen, de kapitein en bemanning aanvallen.
- kunnen op de website slavevoyages.org de gegevens van een of meer schepen achterhalen.

Leven in slavernij

Leerlingen

- kunnen vanuit het perspectief van de tot slaaf gemaakten een beeld schetsen van de aankomst van de slavenschepen en de mensenhandel in de koloniën duidelijk maken.
- kunnen in woord of beeld de sociale verhoudingen in Paramaribo voor 1800 schetsen.
- kunnen beschrijven en verbeelden hoe een dag uit het leven van een man, vrouw en kind in slavernij in de stad er uit zag.
- kunnen met voorbeelden duidelijk maken dat slavernij samenging met ontmenselijking (mensen verhandelen, een nummer geven, brandmerken, een andere naam geven, bewegingsbeperking, zware lichamelijke arbeid, wrede lijstraffen, een verbod het beleven van de eigen godsdienst en cultuur en op het dragen van schoenen; kinderen van slavinnen worden eigendom van hun 'eigenaar').

- kunnen met voorbeelden duidelijk maken hoe tot slaaf gemaakten weerstand boden tegen de pogingen hen hun waardigheid te ontnemen: hun eigen namen blijven gebruiken, protestliederen zingen, de eigen cultuur handhaven, in liederen en dansen hun 'bazen' bespotten.
- kunnen de taken benoemen van veldslaven, huisslaven, basya's, krioromamma's.
- kunnen verklaren waarom een relatief klein aantal Europese planters zoveel macht over de tot slaaf gemaakten kon uitoefenen.
- kunnen verklaren waarom veel zogenaamde mulattenkinderen werden geboren: gedwongen seks en soms ook liefde tussen slavin en slavenhouder.
- kunnen een aantal historische plekken uit de strip in de werkelijkheid van nu plaatsen: Fort Zeelandia, Fort Nieuw Amsterdam.
- kunnen beschrijven wat een plantage is en aan de hand van een plattegrond duidelijk maken hoe een plantage in elkaar zit.
- kunnen een beeld schetsen van het dagelijks leven op de plantages.
- kunnen drie producten noemen die de plantages opleverden: rietsuiker, katoen, cacao, koffie, tabak, eventueel hout en indigo.
- kunnen twee gevaren benoemen die slaven bedreigden: uitputting door het zware werk op de plantages, ondervoeding, straffen, scheiding van familie door verkoop, verkrachting.

havo/vwo

Leerlingen

- kunnen een vergelijking maken tussen de slavernij op de Curaçao en in Suriname (naast overeenkomsten ook verschillen noemen: het klimaat, werkzaamheden).
- kunnen uitleggen wat een zoutpan is.

Tussen twee vuren

Leerlingen

- kunnen minstens twee vormen van verzet uit de strip afleiden: weglopen, de baas bespotten, plantages overvallen, in opstand komen, zelfmoord plegen, geen kinderen krijgen / abortus plegen.
- weten wie Boni en Tula zijn.
- kunnen in eigen woorden uitleggen wat marrons zijn en kunnen vertellen over het leven van marrons toen en nu.
- kunnen dilemma's van tot slaaf gemaakten verwoorden aangaande verzet tegen 'de planters' (risico's: zware straffen, verraad, verlies van familiebanden, de hongerdood). Ze kunnen keuzes toelichten waarvoor mensen zich gesteld zagen en argumenten noemen voor het wel of niet plegen van verzet.

havo/vwo

Leerlingen

- kunnen het begrip manumissie uitleggen: een document van vrijverklaring van een voormalige slaaf.
- kunnen aan de hand van de personages in de strip uitleggen dat slaven 'vrije negers' 'mulatten' en Redi Musu verschillende posities innamen ten aanzien van de slavernij.
- kunnen het leven van de Europeanen in de koloniën vergelijken met dat van iemand die in slavernij leefde.
- kunnen het begrip abolitionisme uitleggen en de idealen van de Franse revolutie noemen.

In Nederland

Leerlingen

- kunnen met voorbeelden de betrokkenheid van Nederlanders bij de slavernij benoemen en verwoorden hoe mensen in Nederland profijt hadden van de slavernij.
- kunnen beschrijven hoe (ex-)slaven en Afrikanen in Nederland terecht kwamen (meegenomen door plantage-eigenaren, cadeau gedaan aan de stadhouder en andere bewindslieden).
- kunnen sporen van de slavernij in Nederland, Suriname en op de Antillen benoemen en verklaren.

B. VOOR HET VAK BURGERSCHAP

Leerlingen

- kunnen de relatie leggen tussen de trans-Atlantische slavenhandel en de bevolkings-samenstelling in Suriname nu.
- kunnen hedendaagse culturele uitingen noemen die een erfenis zijn van de slavernij, zoals de talen (Sranan Tongo en Papiaments), liederen of muziek en religieuze gebruiken.
- zien het belang in van het tonen van respect voor opvattingen en leefwijzen van anderen
- kunnen verklaren dat hedendaagse Nederlanders (onder wie sommige Afro-Nederlanders) formele excuses eisen van de Nederlandse overheid.
- weten dat het woord 'neger' door velen als kwetsend wordt ervaren en vermijden in het beschrijven van anderen zoveel mogelijk termen die voor die persoon een negatieve lading kunnen hebben.